

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. חלק מהתשובות הן בנקודות בלבד, על הנבחן לפרט את הדברים.

בשאלון זה ארבעה פרקים. הנבחנים נדרשו לענות על ארבע שאלות – שאלה אחת מכל פרק, מבניהן לפחות שתי שאלות הכוללות קטע מקור.

נושא א' - טוטליטריות, נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה

והשואה

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 1-3

שאלה 1- מקור- עליית היטלר לשלטון והאידיאולוגיה הנאצית

סעיף א'

הגורמים שסייעו לעליית המפלגה הנאצית לשלטון על פי הקטע הם:

1. חולשת רפובליקת ויימאר (משברים בתחום הפוליטי): רפובליקת ויימאר היא השם של השלטון הדמוקרטי בגרמניה בין שתי מלחמות העולם. מדובר בדמוקרטיה צעירה שלא הייתה אהודה על חלקים נרחבים בעם הגרמני. יש מספר סיבות שגרמו למשטר הדמוקרטי של רפובליקת ויימאר להיות חלש: **קישור הדמוקרטיה לסיום המלחמה**: השלטון הדמוקרטי בגרמניה הוא שהוביל את החתימה על הסכם שביתת הנשק וחווה ורסאי.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

היעדר מסורת דמוקרטית: העם הגרמני היה רגיל לשלטון קיסרי (שלטון יחיד של מנהיג חזק).
ריבוי מפלגות: מפלגות קיצוניות התחזקו - משמאל המפלגה הקומוניסטית ומימין המפלגה הנאצית. מפלגות אלה היו אנטי-דמוקרטיות והן היו חזקות יותר מהמפלגות שתמכו ברפובליקה הדמוקרטית. **המפלגות הקיצוניות השתמשו בדמוקרטיה על מנת להתחזק ולחתור תחתיה.**
הרפובליקה לא הצליחה לשמור על יציבות שלטונית: ממשלות רבות התחלפו, מספר ניסיונות הפיכה התרחשו אך נכשלו, ולמעלה מ-300 רציחות פוליטיות ערערו את משטר הרפובליקה.
חולשתה של הרפובליקה סייעה למפלגה הנאצית לעלות לשלטון ממספר סיבות:
חוסר יכולתה של הרפובליקה להתמודד עם המשברים התכופים, היווה הוכחה לכך שדמוקרטיה היא משטר חלש.

הסובלנות, בה נהגה הרפובליקה כלפי מפלגות קיצוניות, אפשרה להן להתחזק. בעיות בנוסח החוקה אפשרו לרפובליקה להתפרק בהחלטת הנשיא. ככל שהעמיקו המשברים, כך התחזקו הקיצוניים וגרמנים רבים ייחלו למנהיג חזק שישליט סדר בבלאגן.

גורם זה בא לידי ביטוי בקטע בציטוטים הבאים:

"ישורה רצופה של מערכות בחירות" – מתייחס לחוסר היציבות השלטונית של הרפובליקה.
"יכל קבוצות האלה היו עיוורות וחלשות" – הכוונה היא שהדמוקרטיה בגרמניה הייתה חלשה כל כך שלא יכלה להתמודד מול האיום הנאצי.

2. הפחד מהקומוניזם:

האידיאולוגיה הקומוניסטית מתייחסת לשני עקרונות מרכזיים:

1. שוויון כלכלי בין כל בני האדם.
 2. מהפכה עולמית של בני מעמד הפועלים, בלי קשר ללאום אליו הם משתייכים.
- עקרונות אלו יצרו למפלגה הקומוניסטית בגרמניה שני אויבים בעלי עוצמה רבה: בעלי ההון (שחששו לוותר על כוחם הכלכלי) ואנשי הצבא (שהיו בעלי זיקה לאומית גבוהה).

המפלגה הנאצית היוותה אלטרנטיבה מושלמת והפוכה לגמרי למפלגה הקומוניסטית:

1. הנאצים לא האמינו בשוויון בין בני אדם (תורת הגזע מדברת על היררכיה ברורה).
2. הנאצים העמידו את הלאום הגרמני מעל לכל, וכן דגלו במלחמה כדרך להשיג את מטרותיהם.

כך זכתה המפלגה הנאצית בתמיכתם של שתי הקבוצות החזקות בחברה: אנשי ההון ואנשי הצבא. לכל אלו ניתן להוסיף את העובדה שהנאצים ראו ביהודים כממציאי הקומוניזם וכך קישרו בין שתי הסכנות הגדולות של גרמניה: הקומוניזם והיהודים.

גורם זה בא לידי ביטוי בקטע בציטוט הבא: "לא קשה היה לראות שהנאציות היא האויב לכל: לבורגנים, לקומוניסטים, למרקסיסטים, ליהודים...".

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

3. תוצאות מלחמת העולם הראשונה:

באירופה (וגם בארה"ב), נוצרה בעקבות המלחמה קבוצה חברתית של לוחמים לשעבר שכונו "הדור האבוד". אנשי "הדור האבוד" חשו כעס והתמרמרות כלפי הגנרלים, אשר שלחו אותם למלחמה ארוכה מיותרת. דור זה לא הצליח להשתלב מחדש בחברה ולא קיבל מענה למצוקותיו.

הנאצים הבטיחו לשקם את הכבוד הלאומי שנפגע כתוצאה מחוזה ורסאי וכן הבטיחו להשיב את השטחים שאבדו לגרמניה.

הנאצים גייסו רבים מבני "הדור האבוד" לשורותיהם: אותם לוחמים לשעבר, שלא מצאו את מקומם בדמוקרטיה החדשה שקמה בגרמניה (רפובליקת ויימאר), מצאו בית בפעילות האלימה והתוקפנית שיזמה המפלגה הנאצית.

תמיכת בני הדור האבוד בנאצים באה לידי ביטוי בציטוט הבא: "שינוי כביר תוצאות כל כך שנקבע על ידי גורמים אישיים... והרגשות של מיעוט מבוטל" – הכוונה במיעוט המבוטל היא לבני הדור האבוד, שלא מצאו את מקומם בגרמניה לאחר המלחמה.

סעיף ב'

בסעיף זה יש להתייחס לעקרון שלילת אידיאולוגיות של המפלגה הנאצית: הסיבה לכך שהנאצים התנגדו לקומוניזם או לדמוקרטיה היא שהאידיאולוגיה הנאצית שללה כל תפיסת עולם ואידיאולוגיה אחרת מלבדה. האידיאולוגיה הנאצית מבוססת על עקרון אי-שוויון בין גזעים, ולכן שללה כל אידיאולוגיה שהייתה מבוססת על עקרונות של שוויון וזכויות אדם.

הנאצים שללו את הליברליזם משום שהיה מבוסס על שוויון, הגנה על זכויות מיעוטים, ריבוי דעות וסובלנות. כל העקרונות הללו היו פסולים בעיני הנאצים.

דמוקרטיה משמעותה עיקרון החלטת רוב תוך מתן זכויות למיעוטים. בדמוקרטיה נשמרים זכויות הפרט ורצונם. עקרונות הדמוקרטיה מתנגשים עם תורת הגזע ועיקרון המנהיג. **הסוציאליזם** נשלל על ידי הנאצים בשל היותו חותר לשוויון.

הקומוניזם הפך לתפיסת העולם השנואה והמנוגדת ביותר לנאציזם והנאצים נאבקו בו ככל יכולתם. הקומוניזם (מכונה גם בולשביזם) דגל בשוויון מוחלט: אין גזעים, אין לאומים ואין מעמדות. המטרה המקורית של הקומוניזם הייתה להביא לשוויון כלכלי, שיבטל את כל ההבדלים בין בני האדם. עקרונות אלו סותרים את האידיאולוגיה הנאצית, שמעמידה את הלאום הגרמני והגזע הארי מעל לכל. הנאצים ראו בקומוניזם מזימה יהודית, שמטרתה לפגוע בניצחוננו של הגזע הארי במלחמת הגזעים.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

שאלה 2- המעבר מדמוקרטיה למשטר נאצי

סעיף א'

(על הנבחן היה לבחור שני צעדים):

חוק ההסמכה:

החוק העניק לממשלה (ובפועל להיטלר) לחוקק חוקים ללא אישור הרייכסטאג ובניגוד לחוקה. מדובר בכיכול בסמכויות חירום שינתנו לממשלה למשך 4 שנים, עד שהשלטון יתייצב. היטלר העביר את החוק לאחר שלא היה לו רוב מספיק כדי להקים ממשלה לבדו. נמאס לו מהצורך ליצור קואליציה עם מפלגות הימין האחרות והוא חיפש דרך חוקית להשיג סמכויות שלטון מוחלטות.

החוק ביטא את המעבר של גרמניה מדמוקרטיה למשטר נאצי בכך ש:

- מדובר בביטול עיקרון הפרדת הרשויות (אין סמכות לרשות המחוקקת).
- מדובר בביטול החוקה הליברלית של רפובליקת ויימאר.
- מדובר מימוש עיקרון המנהיג (הפיהרר פרנציפ) - החוק הציב את הפיהרר מעל החוקה.

שריפת הרייכסטאג:

כשבוע לפני מועד הבחירות החדשות, נשרף בניין הרייכסטאג (בניין הפרלמנט). והנאצים האשימו בשריפה את הקומוניסטים והציגו אותם כבוגדים, המנסים לבצע הפיכה ולתפוס את השלטון. משערים שהנאצים עצמם היו אחראים לשריפת הרייכסטאג.

האירוע ביטא את המעבר של גרמניה מדמוקרטיה למשטר נאצי בכך ש:

שריפת הרייכסטאג סיפקה להיטלר תירוץ להוציא צו חירום בשם **הצו להגנת העם והמדינה** שלמעשה ביטל את זכויות היסוד של האזרחים בגרמניה. במסגרת הצו בוטל חופש הביטוי, הוטלה צנזורה ונסגרו עיתונים. הממשלה החלה לבצע מעצרים והאזנות סתר. הוצאו צווי חיפוש ורכוש של אזרחים הופקעו. מאות קומוניסטים וסוציאליסטים נאסרו ונשלחו למחנות ריכוז (מתקני כליאה חדשים שהוקמו ע"י הנאצים ונועדו "לחינוך מחדש" של מתנגדי השלטון). המפלגה הקומוניסטית הוצאת מחוץ לחוק ונכסיה הוחרמו.

"ליל הסכינים הארוכות"

התקפה של אנשי האס.אס (S.S) בפקודתו של היטלר על האס.אס (S.A). על כל צמרת האס.אס. **במהלך האירוע**, כל הנהגת האס.אס נעצרה והחל מרחץ דמים. על פי הערכות, קרוב לאלף איש נרצחו באותו לילה ובימים הבאים. מפקד הארגון ראהם, נעצר נלכד ונדרש להתאבד. לאחר שסרב, רצחו אותו סוהריו.

האירוע ביטא את המעבר של גרמניה מדמוקרטיה למשטר נאצי בכך ש:

היטלר השיג בפעולה זו את תמיכתו הבלתי מעורערת של הצבא והגנרלים והפך את האס.אס. לארגון הצבאי הראשי של המפלגה הנאצית. עוצמתו כמנהיג הובהרה פעם נוספת. לכולם היה ברור מה אופן הטיפול של היטלר במי שמאיים על הנהגתו.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

סעיף ב'

צעדים של הנאצים לדחיקת היהודים מהחברה הגרמנית (על הנבחן היה להציג שני תחומים):

1. בתחום האזרחי:

חוקי נירנברג (ספטמבר 1935):

חוקים המפרידים בין יהודים לגרמנים. החוקים עוסקים בהגדרה הרשמית של מיהו גרמני, מיהו יהודי ומה היחסים המותרים ביניהם.

מטרת החוק: לשלול מהיהודים את זכויותיהם, ולגרום להם להתרחק מהחברה הגרמנית ולעזוב את גרמניה.

פירוט חוקי נירנברג:

א. "חוק אזרחות הרייך" (מיהו גרמני) - החוק קבע שרק בעלי דם גרמני ארי טהור זכאים לאזרחות גרמנית.

ב. "החוק להגנת הדם הגרמני והכבוד הגרמני" (היחסים בין גרמני ויהודי):

- איסור נישואים בין גרמנים לבין יהודים.
- ביטול נישואים מעורבים שנערכו בגרמניה או מחוצה לה.
- איסור קיום יחסי מין בין גרמנים לבין יהודים.
- איסור על יהודים להעסיק גרמניות אריות מתחת לגיל 45.
- איסור ליהודי להניף את דגל הרייך.

ג. תקנה ראשונה לחוק אזרחות הרייך (מיהו יהודי):

- מי שלפחות שלושה מסביו יהודים שלמים לפי גזעם.
- מי ששניים מסביו יהודים והוא מקיים את אחד משני התנאים הבאים: נשוי ליהודי/יהודיה; או משתייך לקהילה היהודית.

2. בתחום הכלכלי:

"החוק להשבת הפקידות המקצועית על כנה"

החוק קבע שרק בני הגזע הארי רשאים לכהן בתפקידים ציבוריים בשלטון. כלומר, כל מי שאינם "אריים", חייבים לפרוש מיד ממשרותיהם. היה זה החוק האנטי-יהודי הראשון שנחקק בגרמניה הנאצית. לראשונה נעשה שימוש בחוק גרמני במושג הגזעני - "לא ארי". החוק לוה בתקנה שקבעה כי סב יהודי מונע משיוך לגזע הארי.

מטרת החוק: לסלק את היהודים ממשרות עובדי המדינה בדרך "חוקית" כביכול. אלפי יהודים פוטרו ממשרותיהם בעקבות חוק זה, ביניהם רופאים, עורכי דין ציבוריים, מרצים באוניברסיטאות, פקידי מדינה, מורים, שחקני תיאטרון ועוד. ניתן להרחיב גם על יום החרם הכלכלי, תהליך האריזציה וליל הבדולח (כתוצאה מתשלום הפיצויים שהיהודים חויבו לשלם).

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

3. בתחום החברתי:

תעמולה אנטישמית:

הנאצים "גייסו" לטובתם את התקשורת, האמנות והתרבות. הם פנו אל הצד החזותי (הוויזואלי), כיוון שהוא מובן לכל שכבות האוכלוסייה. באמצעות כרזות, סרטים וצילומים הם ניסו להחדיר לאוכלוסייה את נחיתותו של העם היהודי. הם הדגישו את תכונותיו השליליות והציגו את דמות היהודי כסיוט של כל גרמני. היהודים הוצגו כמי שאשמים בכל בעיות החברה והמדינה הגרמנית.

גבלס שר התעמולה, הנחה כיצד להפיץ את האנטישמיות בקרב העם:

- בעיתונות: פרסום מאמרים אנטישמיים. לדוגמא - בעיתון האנטישמי "דר שטרמר", שבכל גליון שלו נכתב בעמוד הראשי "היהודים הם אסוננו".
- הפצת סרטים אנטישמיים.
- פרסום ספרים וקריקטורות אנטישמיות.
- תליית שלטים "יהודים אינם רצויים" בכניסה לערים, מוסדות ציבוריים, מסעדות וכדומה. ניתן להתייחס גם לצעדים כמו גירוש זיבונשין, הקמת לשכה להגירת יהודים, שריפת הספרים ועוד.

שאלה 3- מדיניות הנאצים כלפי היהודים בפולין לאחר כיבושה

סעיף א'

(על הנבחן להציג שלושה צעדים ואת מטרותם):

1. המטרה: ריכוז ובידוד היהודים - הפרדת האוכלוסייה היהודית מן האוכלוסייה הפולנית. צעדים למימוש מטרה זו: סימון היהודים בסרטים עם מגן דוד וטלאי צהוב לכל יהודי מגיל 10 וסימון בתי עסק יהודיים. נאסר על יהודים להעתיק את מגוריהם ללא רשות, הוגבלה תנועת היהודים ברחובות, נאסרה נסיעה של יהודים ברכבות ועוד.
2. המטרה: חיסול הכלכלה היהודית - הפחד של הנאצים מהרצון היהודי להשתלט על העולם, הביא אותם לפגוע בהשפעה היהודית על הכלכלה האירופאית. צעדים למימוש מטרה זו - החרמת בתי עסק, מפעלים ודירות של יהודים אמידים. הקפאת חשבונות בנק והגבלה על משיכת כספים. יהודים פוטרו מעבודות בשירות הציבורי. תקנות אלו הביאו את רוב הציבור היהודי לידי חרפת רעב עוד לפני הכניסה לגטו.
3. המטרה: ניצול כוח העבודה היהודי - הנאצים שלחו את היהודים לעבודות כפייה לצרכי הרייך. צעדים למימוש מטרה זו: חטיפת יהודים לעבודות מזדמנות כמו פינוי הריסות, סחיבת משאות כבדים ועוד. עם הקמת הגנרל-גוברנאמן, יצאה הוראה, לפיה חויבו יהודים בגילאי 14-60 לצאת לעבודות כפייה שונות. מדובר בעבודות פרך שנעשו בתנאים קשים וגרמו לתמותה גבוהה.

4. המטרה: פגיעה בחיי הדת, החינוך והתרבות במטרה לפגוע במורל ובחוסן הנפשי של הקהילה היהודית. צעדים למימוש מטרה זו: נסגרה מערכת החינוך היהודית ונאסרה תפילה בציבור.
 5. המטרה: יצירת חוסר ודאות בחיי היהודים - הנאצים יצרו בכוונה עמימות לגבי מצבם של היהודים במטרה לשבור את רוחם של היהודים.
- צעדים למימוש מטרה זו: יהודים נחטפו לעבודות כפיה ואדם שיצא מביתו לא ידע אם ישוב. מעשי התעללות והשפלה ברחוב היו שגרתיים, ויהודים לא ידעו כיצד לנהוג כשפגשו גרמני.

סעיף ב'

שני עקרונות באידיאולוגיה הנאצית הבאים לידי מימוש ע"י ריכוז היהודים בגטאות:

1. אנטישמיות:

האנטישמיות הנאצית מייחסת ליהודים תכונות הרסניות העוברות בתורשה ולכן לא ניתנות לשינוי: היהודי הצטייר בעיני הנאצים כשטן וכחיידיק טפיל, שאחראי על כל הרוע וההרס בעולם. היהודי נחשב כתת אדם ואויב האנושות, ולכן יש הצדקה להשמיד אותו. **לעם היהודי יש רק תכונות שליליות והוא ההפך הגמור מהגזע הארי והעם הגרמני**: בעוד העם הגרמני הוא יפה, חזק, חרוץ ומוכשר, העם היהודי מכוער, עצלן, רמאי ונצלן.

2. תורת הגזע:

תורת הגזע שמה דגש מיוחד על טוהר הדם. על פי תורת הגזע, "הדם הוא האדם". הגזעים הם חלק מתבנית ביולוגית מוגדרת: תכונות שכליות, רוחניות וגופניות, שעוברות בתורשה דרך הדם ולכן לא ניתנות לשינוי. הגזע הארי, שהוא הגזע העליון, חייב לשמור על טוהר הדם כדי שלא יזדהם על ידי דמם של גזעים נחותים, כמו היהודים, שכל מטרתם היא לפגוע בטוהר הדם שלו וכך להחליש אותו. מיזוג בין דם לדם יוביל לניוון והרס של הגזע העליון, ושל התרבות האנושית באופן כללי, ולכן יש לעשות כל מאמץ כדי למנוע אותו.

ריכוז היהודים בגטאות הביא למימוש עקרונות אלה ע"י הצעדים הבאים (על הנבחן לציין שלושה)

1. **שליטה ופיקוח**: ריכוז היהודים בערים גדולות שהגישה אליהם נוחה (באמצעות רכבות), אפשר לנאצים שליטה ופיקוח על הציבור היהודי.
2. **ניצול כוח העבודה היהודי**: היהודים עבדו במחנות עבודה שנועדו לשרת את המאמץ המלחמתי הגרמני.
3. **הפרדה בין היהודים לבין האוכלוסייה המקומית**. מטרת הנאצים הייתה למנוע מגע ישיר של היהודים עם שאר תושבי העיר.
4. **הטעיית היהודים**: עם הקמת ההנהגה היהודית (היודנראט) והקמת מקום מגורים בלעדי ליהודים (גטו), היהודים יחיו באשליה שהם פותחים בחיים חדשים ושהנאצים יניחו להם בהמשך.
5. **שבירת כוח העמידה של היהודים** ע"י הרעת תנאי החיים בגטו. על ידי כך תמנע בהמשך התנגדות אפשרית של היהודים.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

6. **אמצעי להכחדה "בלתי ישירה" של היהודים.** כלומר לזרו את המתת היהודים בגטו עצמו על ידי תנאים לא אנושיים: עבודת פרך, צפיפות, תת-תזונה ומגיפות.

פרק שני

הנבחרים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 4-6

שאלה 4- מקור – פלישת גרמניה לברית המועצות ו"הפתרון הסופי"

סעיף א'

היסטוריונים מציעים כמה הסברים לקשר בין פלישת גרמניה לברית המועצות ובין תחילת הרצח ההמוני של היהודים.

שני הסברים הבאים לידי ביטוי בקטע:

1. היהודים נתפסו כמנהיגי הבולשביזם, ולכן חיסול הבולשביזם חייב את חיסול היהודים: "בכל ההוצאות להורג שנכחתי בהן היהודים הלכו לקראת מותם בשירת "האינטרנציונל" ובקריאות הידד לסטאלין". המלחמה נגד ברה"מ לא הייתה מלחמה שגרתית בעלת יעדים צבאיים, כלכליים ופוליטיים. מדובר במלחמה אידיאולוגית, שהנאצים פתחו בה כדי לסלק מן העולם את האויב המרכזי בעיניהם - הבולשביזם היהודי. מנקודת מבטם של הנאצים, המשטר הרוסי מנוהל על ידי יהודים, ומהווה חלק מהממשל היהודי העולמי. על פי האידיאולוגיה הנאצית, **בולשביזם ויהדות נחשבים לפנים שונות של אותה רעה**. מכאן, שהמלחמה נגד ברה"מ, הייתה מכוונת בסופו של דבר נגד היהודים.
2. הצורך לטפל במספר רב של יהודים: "הימלר ציין כי חלק חשוב של משימתנו הוא השמדתם של היהודים – נשים, גברים וילדים". עם הפלישה לרוסיה, נפלו בידי הנאצים למעלה מ-3 מיליון יהודים נוספים, והנאצים עצמם סברו שבברה"מ, ישנם כ-5 מיליון יהודים. הפתרונות שננקטו עד כה לפתרון "הבעיה היהודית" לא ניתנים לביצוע כשמדובר ב-5 מיליון יהודים. לכן, החלו לנקוט בשיטת ההשמדה ההמונית.

סעיף ב'

בינואר 1942 כונסה וועידה ביוזמתו של היידריך (ראש המשרד הראשי לביטחון הרייך). נושא המפגש שנקבע: תיאום עמדות בדבר הפתרון הסופי של שאלת היהודים. פרוטוקול הישיבה, שנכתב על ידי אייכמן, שוכפל והופץ בכל משרדי הממשלה השונים. הוועידה התקיימה בוילה יוקרתית בברלין ברחוב וואנזה, ומכאן שמה.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

נציגי הרשויות שהשתתפו בוועדה - הנציגים הבכירים של הממשל הנאצי: אנשי המדינה הבכירים שבידיהם הכלים להפעיל ולהניע מבצעים בהיקף ממלכתי: ראשי הגסטאפו, ראשי ה-ס.ס. על מחלקותיו השונות, ראשי המשטרה מאזורי הכיבוש השונים במזרח נציגי משרד הפנים, משרד החוץ, משרד התחבורה עוד. כולם בעמדות **ביצוע** מרכזיות אך לא בעמדות מקבלי ההחלטות.

הנושאים שנדונו בוועדה (על התלמיד להציג שלושה):

1. סקירת המדיניות הנאצית בשאלת היהודים עד לשלהי שנת 1941. מדיניות זו אינה רלוונטית יותר. מעתה המדיניות היא "פינוי היהודים למזרח".
2. מסירת החלטתו של היטלר בדבר הפתרון הסופי, ותיאור התנאים והנסיבות החדשים שנוצרו במזרח.
3. הצגת טבלה שכללה נתונים מדויקים על מספרי היהודים בארצות השונות שייכללו בפתרון הסופי – 11 מיליון.
4. הסבר דרכי הביצוע לפתרון החדש לשאלה היהודית: שליחת היהודים ברכבות מכל הארצות מזרחה, שם ינוצל כוח העבודה שלהם. הנחיות כיצד יש לטפל ביהודים שיישארו בחיים. היידיריך נמנע מלהשתמש במושג "השמדה" ודיבר על "היהודים יטופלו בהתאם", "פינוי למזרח", "הפתרון הסופי". לנוכחים, כפי שהעיד אייכמן במשפטו בירושלים, היה ברור שמדובר בהשמדה.
5. הוזכרו מספר בעיות מיוחדות כמו: שאלת נישואי התערובת, סדר הגירוש, קביעת סדרי עדיפויות מבחינת הארצות ומתן העדפה זמנית לקבוצות חיוניות.

שאלה 5- יחסי האוכלוסייה המקומית כלפי היהודים בארצות שכבשו הנאצים

סעיף א'

הגורמים שהשפיעו על היחס של האוכלוסייה המקומית כלפי היהודים בארצות שכבשו הנאצים (על הנבחן להסביר שלושה):

1. **מידת העצמאות של המדינה הכבושה** (עוצמת שלטון הכיבוש הנאצי): ככל שהמדינה הכבושה שמרה על עצמאות, כך היו יותר גילויי עזרה מצד האוכלוסייה. ככל שהגרמנים שלטו ישירות על האוכלוסייה הכבושה, כך היהודים היו פחות בטוחים. דוגמאות שליליות הן פולין, הונגריה והמדינות הבלטיות, שנשלטו על-ידי הנאצים ובהן האוכלוסייה שיתפה פעולה וסייעה למבצע ההשמדה. באיטליה, לדוגמה, היהודים היו בטוחים וזכו לתמיכת האוכלוסייה כל עוד השלטון היה איטלקי ועצמאי.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

2. מסורת אנטישמית (היחס ליהודים לפני הכיבוש הנאצי): ככל שהמדינה הייתה בעלת מסורת אנטישמית, כך היחס ליהודים היה רע יותר. פולין, לדוגמא, בה הייתה מסורת אנטישמית ארוכת שנים ומשטר הכיבוש הנאצי זכה בה לסיוע האוכלוסייה המקומית. ברומניה, ליטא, לטביה ואוקראינה נרצחו יהודים מתוך רצון והתלהבות של האוכלוסייה המקומית רווית השנאה. ובצד השני – ככל שהמדינה הייתה דמוקרטית ונטולת מסורת אנטישמית כך גדלה הנכונות לסייע ליהודים, דוגמת דנמרק, בה התגייסה החברה כולה להצלת יהודי המדינה.
3. מסורת דמוקרטית (דימוי החברה והמשטר): מדינות בהן הייתה דמוקרטיה וותיקה, בהן זכויות האזרח והשוויון היו ערכים שהוטמעו, סייעה האוכלוסייה יותר ליהודים. לדוגמא, הולנד בה ניצלו יהודים רבים.
4. קיומן של מחתרות התנגדות לנאצים: המחתרות ראו בהצלת היהודים מעשה התנגדות לנאצים. בדנמרק למשל, השלטון שיתף פעולה עם המחתרת והדבר סייע להצלתם של כ-7,000 יהודים, שהוברחו לשבדיה בכלי שיט.
5. גורמים גיאופוליטיים: האפשרות להסתיר יהודים באזורים חקלאיים וכפריים או להבריחם מעבר לגבול למדינה שכנה בה המצב טוב יותר, אחוז היהודים בין תושבי המדינה ופיזורם בה.

סעיף ב'

"חסידי אומות העולם" הינו תואר הניתן על ידי "יד ושם" במסגרת חוקי מדינת ישראל לאדם לא יהודי שהציל יהודים ועמד בקריטריונים הבאים:

- ניסיון להציל יהודי ומעורבות אקטיבית של המציל.
- המציל סיכן את חייו בעת ביצוע ההצלה.
- המציל לא קיבל תמורה חומרית כתנאי להצלה.
- קיימים תיעוד אמין או עדות שמאמתים את מעשה ההצלה.

הזוכים בתואר חסידי אומות עולם מקבלים תעודה מ"יד ושם" ומדינת ישראל, ניטע לכבודם עץ בשדרת חסידי אומות העולם במוזיאון יד ושם בטקס חגיגי. כמו כן הם זוכים לקבל מדליה מיוחדת שעליה מוטבע שמם. בנוסף, ארגון יד ושם מוסמך "להעניק אזרחות-כבוד" לחסידים, ובמידה שהלכו לעולמם – אזרחות זיכרון של מדינת ישראל לאות הוקרה על פועלם".

תיאור פועלו של אחד מחסידי אומות העולם - על הנבחן לבחור חסיד אומות עולם אחד (למשל אוסקר שינדלר), ולהציג את שמו, מעשיו ומניעיו.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

שאלה 6- דרכי הלחימה של היהודים

סעיף א'

השיקולים של חברי תנועות הנוער בגטאות למרוד בגרמנים (על הנבחן להציג שלושה):

- 1) **נקמה** בגרמנים על רצח המוני היהודים.
- 2) למות "מוות בכבוד": הלוחמים ידעו שהם לוחמים ללא סיכוי לנצח או להינצל, אך רצו לבחור את הדרך בה ימותו.
- 3) **למען ההיסטוריה**: למות בדרך של חירות, כזו שתשמש מופת לדורות הבאים שישרדו ויבנו את עולמם בארץ ישראל.
- 4) **לבסס את דמות "היהודי החדש"** שיודע להגן על עצמו (מימוש האידיאולוגיה הציונית).

לא כל תושבי הגטו השתתפו במרידות. הסיבות לכך הן (על הנבחן להציג שלוש):

- 1) האמונה כי כל זמן שהגטו קיים, יש ליושביו סיכוי להישאר בחיים. היהודים היו בטוחים שגרמניה לא תנצח בסופו של דבר, והם יינצלו. מנגד, ברור שמרידה בגטו משמעה חיסול מיידי. היהודים לא ידעו מתי יחוסל הגטו (מועד החיסול הסופי היה ידוע רק לנאצים). כל זמן שהגטו היה קיים, נשמרה התקווה להצלה.
- 2) **תנאי החיים הקשים בגטו**: רעב, מחלות, צפיפות, אובדן בני משפחה באקציות, הרס משפחות ועוד. כל אלו התישו את תושבי הגטו גופנית ונפשית, ויצרו אדישות ויאוש, שבלמו את היכולת להתנגד.
- 3) **האחריות המשפחתית**, הקשר המשפחתי ההדוק מנע הסתכנות מיותרת.
- 4) בגטאות פעלו **גורמים שהתנגדו למחתרת**. היו דנראטים - ההנהגה הרשמית, לא אחדו במקרים רבים את רעיון המחתרת ולא שיתפו פעולה עם מגמות התנגדות אקטיבית, מחשש שהדבר יגרום לענישה קולקטיבית ולחיסול מיידי של הגטו. התנגדות היו דנראטים למרד נבעה מאחריותם הציבורית ומכך שסיכויי המחתרות להציל יהודים היו אפסיים.
- 5) **מדיניות ההסוואה של הגרמנים לגבי כוונותיהם האמיתיות**. עד לשלב מאוחר היהודים אכן האמינו שהם נשלחים "להתיישבות מחדש", ולא ידעו על מחנות ההשמדה. גם כשהשמועה החלה להתפשט, רבים התקשו להאמין.
- 6) **אי הכרה בהנהגת ההתנגדות**: תנועות הנוער היוו את המאגר האנושי מהם צמחה מנהיגות המחתרת היהודית. רוב הציבור היהודי לא הכיר בהנהגת תנועות הנוער, במיוחד שמנהיגות זו הייתה חסרת ניסיון צבאי.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

7) קשיים לוגיסטיים: מחסור בנשק ובניסיון צבאי, היעדר תנאי לחימה מתאימים והעובדה שהגטו עצמו היה מקום מבודד ומנותק מהעולם החיצוני. לגטו לא הגיעה אינפורמציה והיו קשיים ביצירת קשרים עם גטאות אחרים. מסביב לגטו הייתה אוכלוסייה עוינת. תנאים אלו הקשו על פעילותן של מחתרות, שכן הן נדרשות לגיבוי מהאוכלוסייה המקומית (אספקת מזון, ידיעות ומחבוא).

סעיף ב'

הסיבות להצטרפות לוחמים יהודיים לצבאות בעלות הברית במלחמת העולם השנייה היו (על הנבחן להציג שתיים):

1. רצון להוכיח נאמנות למולדת: יהודים במדינות בעלות הברית, שאפו להוכיח בהצטרפותם ללחימה את נאמנותם לארצם. יהודים אלו רצו להוכיח שבניגוד לטענות האנטישמיות על היותו של היהודי "פחדן", "תכסיסן", שינסה להשתמט מגיוס לצבא, ההפך הוא הנכון: היהודים לוקחים חלק מלא ואמיתי במאבק נגד הצורר הנאצי.
 2. הרצון לנקום בנאצים: בשנים 1942-1943, הלכו והצטברו ידיעות על מעשי הזוועה של הנאצים ביהודי אירופה. יהודים רבים הצטרפו לצבאות בעלות הברית במטרה לנקום בנאצים על הטבח שהם מבצעים בבני עמם.
 3. הרצון לסייע ליהודי אירופה: יהודים שהצטרפו לצבאות בעלות הברית, קיוו שהגעתם לאירופה תסייע להציל את שרידי היהודים שנותרו ביבשת. זהו אחד המניעים המרכזיים להחלטתם של הצנחנים היהודיים לסייע למודיעין הבריטי (חנה סנש, חביבה רייק, אנצו סירני ועוד)
- דוגמא ללוחם יהודי בצבאות בעלות הברית – על הנבחן לבחור באחד (למשל חביבה רייק), ולהציג את שם הלוחם, שם הצבא אליו הצטרף ולתאר את פועלו.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

נושא ב' - בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון

פרק שלישי

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 7-9

שאלה 7 - מקור - ארץ ישראל בשנים 1945-1947

סעיף א'

קשיי המעפילים לארץ ע"פ קטע המקור -

1. תנאי האוניות ששימשו להפלגות - "האנייה הייתה קטנה למדי...ישנו ממש כמו סרדינים, בתנאים גרועים". לאור לחץ של בריטניה על מדינות אירופה, פיקחו הממשלות על ציי האוניות שלהן ומנעו את מכירתן לציונים. לכן, נאלצו אנשי המוסד לקנות אוניות בקר/מסע ולהפוך אותן לאוניות נוסעים. כך נוצר מצב בו המעפילים חוו שייט בתנאים גרועים מאוד.
2. מאמצי הבריטים ללכוד את האניות והטלת מצור על גבולות הארץ - "נתגלינו ע"י שני מטוסים של חיל האוויר המלכותי...היינו מוקפים בחמש אניות מלחמה בריטיות...החיילים עומדים מוכנים, בחגור מלא. בידיהם החזיקו נשק חם". הבריטים עשו מאמץ גדול למנוע את כניסת המעפילים לארץ. הם עקבו אחר האניות מיד עם יציאתן מנמלי אירופה ועצרו אותן עם כניסתן למים הטריטוריאליים של המנדט באופן אליס.
3. שליחת המעפילים למחנות הסגר - "הועברנו מהאנייה שלנו אל אניית מעצר תחת משמר כבד...הגענו לקפריסין". את המעפילים שתפסו הבריטים הם שלחו למחנות בעתלית, בקפריסין או בחזרה לאירופה. כך הצליחו למנוע את כניסתם לארץ, ולמנוע ניסיונות כניסה נוספים בהמשך. מבצעי ההעפלה נמשכו למרות הקשיים והסכנות מהטעמים הבאים (על הנבחן להציג שלושה):

- הצלת יהודים - פליטי השואה - אחת ממטרות ההעפלה היו לאפשר לניצולי השואה להגיע "הביתה" למולדת העם היהודי. לעזוב את אדמת אירופה, בה חוו השמדה ורצח, ולהגיע למקלט בו יוכלו להתחיל חיים חדשים.
- כל עוד היו באירופה ניצולים במחנות עקורים ששאפו לעלות לארץ - המשיכו מוסדות ההגנה לסייע להם לעלות.
- חיזוק היישוב - פעולות ההעפלה נועדו גם על מנת להגדיל את מספר היהודים בארץ ישראל, לטובת המשך המאבק בבריטים ובערבים, לטובת חיזוק המשק וההתיישבות. כל עוד לא קמה מדינה ושעריה פתוחים לכל עולה, נאבקו אנשי היישוב לאפשר לכמה שיותר עולים להצטרף למפעל הציוני בארץ.
- העלאת מצוקת היהודים על סדר היום במטרה לחזק את דעת הקהל העולמית נגד מדיניות הספר הלבן - למפעל ההעפלה היו יתרונות גדולים בקביעת דעת הקהל הבינלאומית בסוגיית מדינה ליהודים. ההנהגה היהודית דאגה להסב את תשומת לב

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

התקשורת העולמית לכל אנייה שנשלחה חזרה לאירופה או למחנות ההסגר ובכך להבהיר לעולם כי המדיניות הבריטית היא שגיאה מוסרית.

- ללכד את העם היהודי בתפוצות ולחזק את הציונות – אחת ממטרות ההעפלה היו להבהיר גם לעם היהודי שביתו של כל יהודי הוא א"י. גיוס הכספים והמאמצים לטובת המפעל, הביאו לליכוד העם וחיזוק הציונות.

סעיף ב'

מאבק היישוב היהודי בבריטים היה במספר תחומים – צבאי, העפלה והתיישבות. מטרות המאבק בתחום ההתיישבות (הנבחן נדרש לדון באחת)

1. קביעת עובדות בשטח: הרחבת מעגל ההתיישבות וע"י כך קביעת הגבולות העתידיים של הארץ.
 2. הוכחת בעלות על הארץ: ועל ידי כך הוכחת רצינות היישוב להקים מדינה בעתיד הקרוב.
 3. שיקולים ביטחוניים: יצירת גושי התיישבות, על מנת למנוע בידוד וניתוק של ישובים מרוחקים.
 4. המשך פיתוח כלכלי של הארץ.
- פעולות היישוב בתחום זה (הנבחן נדרש להציג אחת):
מבצע 11 הנקודות בנגב; פרשת בירייה.

שאלה 8- מלחמת העצמאות

סעיף א'

מלחמת העצמאות מחולקת לארבע תקופות.

התקופות הראשונה והשלישית, הן תקופות בהן נשקפה סכנה לקיום היישוב היהודי בארץ או לקיום מדינת ישראל (על הנבחן להציג אחת ולנמקה):

התקופה הראשונה: 29/11/47 – 31/3/48 – זו תחילתה של המלחמה הפנימית בין היישוב העברי וערביי א"י.

עם קבלת תכנית החלוקה באו"ם, סרבו ערביי א"י לקבל אותה וביקשו למנוע הקמת מדינה יהודית. לכן, מיד למחרת ההחלטה נטלו הערבים את היוזמה והחלו תוקפים את היישוב במספר נקודות תורפה – בערים המעורבות, בישובים המבודדים, בדרכים ובירושלים. היישוב בשלב זה היה בהתגוננות משני שיקולים עיקריים - שיקול מדיני: מנהיגי היישוב רצו להוכיח לעולם שהחלטת האו"ם בדבר הקמת מדינה יהודית ניתנת לביצוע למרות התנגדות הערבים, ושהיהודים מסוגלים להגן על עצמם ועל אדמתם. היה חשוב להוכיח כי היהודים מקבלים את החלטת החלוקה ואינם הצד התוקפן בעימות. שיקול צבאי: לישוב היהודי היה מחסור בנשק ולוחמים. המפקדה הראשית הבינה כי עד שאפשר יהיה להשלים את גיוס האנשים ועד שיגיעו משלוחי נשק ראויים, אין לעלות על הדעת מתקפה בקנה מידה גדול.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

במהלך תקופה זו הבריטים עדיין השלטון בארץ והם נערכים לפינוי. מאפייני התקופה גרמו ליישוב היהודי לסכנה משמעותית. זו התבטאה בעיקר בחודש מרץ, שאף זכה לכינוי "מרץ השחור" – במהלכו שלוש שיירות גדולות של היישוב לא הגיעו ליעדן וספגו קרוב למאה הרוגים, המצור על ירושלים התהדק, ובנוסף לכל אלה בחרו האמריקאים באותו זמן לסגת מ"תוכנית החלוקה", ודרשו כינוס דחוף של עצרת האו"ם.

שגריר ארצות הברית באו"ם הודיע כי ממשלתו ממליצה על הפסקת הפעולות לחלוקת ארץ ישראל, ובמקום זה יש לקבוע משטר נאמנות זמני לארץ ישראל כדי להפסיק את פעולות האיבה ולאפשר לשני הצדדים להגיע להסכם. הודעה זו סיכנה את הלגיטימציה שקיבלה התנועה הציונית בדבר זכותה להקים מדינה יהודית.

אירוע מדגים – (על הנבחן להציג אחד): שיירת יחיעם, שיירת הל"ה.

או:

התקופה השלישית: 15 במאי עד 10 ביוני 1948 – תחילתה של המלחמה הסדירה בין צה"ל הצעיר לחמשת צבאות מדינות ערב הפולשות. פלישתן של מדינות ערב הייתה צפויה עוד לפני הכרזת העצמאות. לאחר שהתברר למדינות ערב שערביי א"י יחד עם המתנדבים לא מצליחים להכניע את היישוב היהודי, התכנסו מדינות "הליגה הערבית" בקהיר והחליטו על פלישה. ההחלטה התקבלה פה אחד וכתאריך יעד נקבע סיומו של המנדט הבריטי – ליל ה-15 במאי. תכנית הפלישה התבססה על שני עקרונות: האחד, מלחמת בזק, משום שלרשות הצבאות הערביים לא עמד מלאי מספיק של תחמושת וציוד למערכה ממושכת. השני, ניתוק היישובים היהודיים הפרוסים בחלקה הפנימי של הארץ מחוף הים, דרכו ניתן לקבל תגבורת כוח אדם ונשק.

בתקופה זו כוחותיה של המדינה הצעירה היו מותשים לאחר לחימה ממושכת, כמות הנשק ברשות המדינה ואיכותו נפלו באופן משמעותי מזה של האויב, והיא התמודדה במקביל עם הקמת מדינה: קליטת גלי עלייה גדולים, הכפפת המחתרנות לצה"ל ואירועי קיצון כמו אלטלנה.

הפלישה הערבית היוותה סכנה ממשית למדינה הצעירה. במהלכה נפלו בשבי או פונו יישובים בכל הגזרות. בסיום שלב זה, היו צבאות מדינות ערב עמוק בשטח המדינה היהודית (כפי שסוכמה ע"י תכנית החלוקה): הנגב נותק, העיר העתיקה הייתה בידי הירדנים ומרבית הגליל היה בשליטה של מדינות ערב.

אירוע מדגים – (על הנבחן להציג אחד) תוצאות הפלישה בכל אחת מהחזיתות.

סעיף ב'

במרץ 1948 הוכנה במפקדה הארצית של ההגנה תוכנית פעולה, בעלת שני חלקים, שזכתה לכינוי: "תוכנית ד".

החלק הראשון – הארגוני: מטרת התוכנית היו ארגון מחדש של יחידות ההגנה למבנה של צבא סדיר, זאת גם כחלק מהכנה לקראת פלישה אפשרית של צבאות ערב.

החלק השני – המבצעי: בתחום זה המטרות היו השתלטות על כל השטחים שנועדו להיכלל בשטח המדינה העברית (כולל יישובים ערבים שנמצאו בשטח זה), וכן אזורי ההתיישבות יהודית שמחוץ לגבולות המדינה המיועדים, על מנת ליצור רצף טריטוריאלי יהודי. השיטה הייתה העברת הכוחות

הלוחמים ממקום למקום על פי הצורך ובכך התאפשר ריכוז מאמץ לתפיסת אזור או עיר מעורבת. **הישגי התכנית** – (על הנבחן להציג אחד): מבצע נחשון (פתיחת הדרך לירושלים למשך כעשרה ימים והעלאת ציוד, אספקה, נשק ולוחמים לעיר הנצורה), העברת הערים המעורבות לשליטה ישראלית, שיפור משמעותי ברציפות הטריטוריאלית – כיבוש כפרים, דרכים וערים.

שאלה 9- הסכמי שביתת הנשק ובעיית הפליטים

סעיף א'

הקו הירוק הוא קו גבולות מדינת ישראל, שנקבע בתום מלחמת העצמאות על פי הסכמי שביתת הנשק. מדובר בקו גבול שונה מזה שנקבע למדינה היהודית בתכנית החלוקה – שטח המדינה היהודית היה גדול יותר באופן משמעותי והיא חילקה אותו עם מדינות מצרים (רצועת עזה) ועם ירדן (אזור יהודה ושומרון) ולא עם מדינה ערבית כפי שקבע האו"ם. חלקה המערבי של ירושלים שהייתה אמורה להיות כולה בינלאומית, נותרה בידי ישראל והוכרזה על ידה כבירת ישראל. בתום מלחמת העצמאות לא נחתם הסכם שלום בין ישראל ושכנותיה, כיוון שפני מדינות ערב היו לסיבוב המלחמה הבא. הן לא קיבלו את לגיטימיות הקמת המדינה היהודית, במיוחד לאחר שחשו השפלה מתוצאות המלחמה.

סעיף ב'

הגורמים להיווצרות בעיית הפליטים השתנו בהתאם לתקופות המלחמה:

בשלב הראשון: מלחמת אזרחים

דפוס התנהגות מסורתי של התושבים בימי מלחמה: בדרך כלל, המלחמות שהתנהלו באזור לא נגעו להם - כך היה במלחמות עבר שנוהלו בין אימפריות ומעצמות. כעת המצב היה שונה, והמלחמה הייתה מלחמה לאומית, שכן נגעה להם ולכן עזיבתם הסתיימה באי האפשרות שישבו לבתיהם. **המצב הכלכלי:** היה מחסור במצרכים, מחירים הופקעו, היה פיגור בקבלת משכורות וכו'. עם כיבוש ערי הנמל חיפה ויפו ע"י הכוחות היהודיים, נוצר מחסור בדלק, באספקת חשמל, במים נקיים (מה שגרם לפרוץ מגפות). כל עובדי המנדט פוטרו והבנקים שותקו. **המצב החברתי:** לאור המצב הכלכלי ובריחת האליטות, ובלא מנהיגות מוסכמת, התגבר הטרור הפנימי בחברה הפלסטינית והיא התדרדרה לאנרכיה. **התעצמות הקרבות הביאה לבריחה המונית מאזורי הלחימה:** החל ממרס 1948 השתנה אופי הלחימה והכוחות היהודיים עברו להתקפה (תכנית ד'). הידיעות על הפעולות של אצ"ל ולח"י בכפר דיר יאסין (הטענות לטבח) שהופצו בקרב ערביי ישראל, השפיעו על חלק מהם לנטוש את ביתם.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

בשלב השני - המלחמה הסדירה:

בעקבות פלישת צבאות ערב לארץ, השתנה אופי הלחימה ללחימה בין צבאות סדירים. גל פליטים גדול נוצר בעקבות קרבות "עשרת הימים", במהלכם גורשו הערבים מלוד ורמלה. בשלב זה, הוסרו המעצורים שמתנו את יחס הכוחות אל הפלסטינים בשלבים המוקדמים יותר של המלחמה. עתה נתפסו ערביי הארץ כ"גיס חמישי", המשתף פעולה ומסייע לכוחות הפלישה, נקודת הנחה שהכשירה גם מעשי גירוש. פינוי הכפרים נראה ללוחמים צעד הכרחי צבאית ומוצדק מוסרית, לאור החשש שהתושבים יסייעו לכוחות האויב.

פרק רביעי

הנבחרים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 10-12

שאלה 10- מקור – מלחמת יום הכיפורים

סעיף א'

המודעה מבטאת את תפיסת ההנהגה בישראל בתקופה שלפני פרוץ מלחמת יום הכיפורים בכך שהיא מראה את הביטחון העצמי המופרז של המדינה, בכל מה שנוגע לעוצמה וביטחון. **כותרת המודעה:** "קו בר לב" מתייחס לביטחון העצמי מופרז שחשה הנהגת המדינה בעקבות קו המוצבים (קו בר לב), שהיה אמור להוות הגנה מפני תקיפה מצרית עתידית. צה"ל וההנהגה נהנו מביטחון עצמי מופרז, בכל הנוגע ליכולת של צה"ל להתמודד מול כל איום מצד מדינות ערב. באגף המודיעין, רווחה קונספציה, לפיה הצבא המצרי לא יצא למלחמה לפני שתהיה לו אפשרות לתקוף בעומק ישראל וסוריה לא תצא למלחמה ללא מצרים. לפיכך, לא צפויה מלחמה בקרוב. את השאננות מכך שלא צפויה למדינת ישראל מלחמה, ניתן לראות בטקסט של הכרזה: "על שפת הסואץ שורר שקט... הקווים בטוחים". הביטחון העצמי המופרז של ההנהגה לאור תוצאות מלחמת ששת הימים ניכר במשפט: "זוהי תוצאה של מדיניות שקולה, נועזת ומרחיקת ראות".

סעיף ב'

תוצאות מלחמת יום הכיפורים:

- למרות ההפתעה ותנאי הפתיחה הקשים, הצליח צה"ל לעבור להתקפה וליצור מהפך במגמת המלחמה: לקראת סוף המלחמה הסתמן ניצחון ישראלי ברור בכל החזיתות, כאשר צה"ל התמקם במרחק 40 ק"מ מדמשק ו-101 ק"מ מקהיר.
- מחיר המלחמה בישראל היה כבד ביותר: 2,569 הרוגים, 7,251 פצועים, 301 שבויים ועשרות נעדרים (פעולות נרחבות לאיתורם נמשכו עד ימינו).
- הוקמה ועדת חקירה ממלכתית - ועדת "אגרנט" במטרה לחקור את מחדלי המלחמה.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

השפעות המלחמה על מדינת ישראל בשני תחומים:

1. בתחום הפוליטי:

- הופעת תנועות מחאה: תנועות מחאה שאנשיהן היו קצינים וחיילים שחזרו מן המלחמה החלו להופיע. אחד ממובילי תנועות המחאה היה סרן מוטי אשכנזי, שהיה מפקד המעוז היחיד על תעלת סואץ שלא נפל בידי המצרים. תנועות המחאה קיימו הפגנות וקראו להתפטרות הממשלה ואנשי מפתח בה. תנועות המחאה ביטאו את השבר שחל באמון שנתנו האזרחים בהנהגה המדינית והצבאית.

- שינויים במפה הפוליטית: תנועות המחאה נגד הממשלה הביאה להתפטרות שר הביטחון משה דיין ולאחר מכן להתפטרות ראש הממשלה גולדה מאיר. בנוסף, הביקורת הציבורית הנמשכת על הממשלה סללה את הדרך למהפך הפוליטי של 1977, בו עלתה לשלטון לראשונה מפלגת הליכוד בראשות מנחם בגין.

2. בתחום החברתי:

- נפגעה תחושת האמון בהנהגה ובמערכת הביטחון: עד למלחמת יום הכיפורים, הגאווה הצבאית בחברה הישראלית הייתה בשמים. מפקדי הצבא היו נערצים, וצה"ל נתפס כארגון כל יכול. עתה כל אלו התערערו: האמון בצה"ל ובדרג הפוליטי נפגע ומעתה שניהם הפכו חשופים בצורה מתמדת לביקורת ציבורית.

- התמודדות חברתית עם שכול ובעיית שבויים ונעדרים: נושאים כאובים אלו הפכו למרכזיים בציבור הישראלי. הוקם מרכז מיוחד לאיתור שבויים ונעדרים. מקומו של השכול בחברה החל להשתנות: החל שיח שבמרכזו השאלה האם כל מלחמה היא מוצדקת, והאם לא הגיעה העת למצוא דרך אחרת להתמודד עם שכנינו.

- הגברת הקיטוב בחברה הישראלית: בחברה הישראלית גבר הקיטוב בין ימין מדיני, לשמאל מדיני. הימין - שקרא להגביר את האחיזה בשטחי יהודה ושומרון, על ידי התנחלות רחבת היקף (נציגיו היו תנועת "גוש אמונים") מול השמאל שקרא לוותרים טריטוריאליים לערבים תמורת הסדר שלום (ונציגיו היו תנועת "שלום עכשיו").

ניתן להביא דוגמאות להשפעות מתחומים נוספים כמו: התחום הכלכלי או התחום הביטחוני.

שאלה 11- תהליך הדה-קולוניזציה

סעיף א'

שני גורמים שהובילו לתהליך הדה-קולוניזציה הם:

- דעת הקהל בעולם: לאחר מלחמת העולם השנייה, גינתה דעת הקהל העולמית כל שלטון שמהווה דיכוי ושליטה בעם אחר. הסיבה לכך היא הסבל הגדול שחוו כל כך הרבה עמים בתקופת המלחמה, והשאיפה למנוע טראומות נוספות. אווירה ציבורית זו, ראתה בקולוניאליזם מדיניות בלתי מוסרית, שאיבדה את הלגיטימיות שלה.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- שינוי יחסי הכוחות בעולם והשפעת 'המלחמה הקרה': לאחר מלחמת העולם השנייה, החל עידן חדש בו מעצמות אירופה איבדו את עוצמתן, ואת מקומן תפסו שתי המעצמות – ארה"ב וברית המועצות. שתי המעצמות החלו להיאבק ביניהן על אזורי השפעה בעולם. לכל אחת מהן היה אינטרס לתמוך במתן עצמאות לעמים השונים, בתקווה שהמדינות החדשות שיקומו תצטרפנה למחנה שלהן. במהלך זה – הן יבלמו את סכנת התפשטות ההשפעה של המעצמה האחרת.

ניתן להביא זוגמאות נוספות כגון: התפתחות רעיון הלאומיות, המשברים הכלכליים לאחר מלחמת העולם השנייה, ירידה ברווחיות המושבות, מאבק התנועות הלאומיות וכו'.

שני מאפיינים של תהליך הדה-קולוניזציה:

- **תהליך מורכב והדרגתי:** במרבית המדינות מדובר בתהליך שחרור מתמשך ולא במלחמת שחרור חד פעמית.
- **מאבק לאומי קלאסי:** בדרך כלל ניתן להבחין שהמאבקים הלאומיות התנהלו באותם שלבים שאפיינו את המאבק הלאומי באירופה (גיבוש הרעיון ויצירת תודעה לאומית ע"י אליטות משכילות, הקמת תנועה לאומית, הסתייעות בגורמים חיצוניים).

ניתן לתת מאפיינים נוספים כגון:

ניסיון המעצמות לשמור על האינטרסים שלהן, המזרח התיכון הקדים את צפון אפריקה והשוני בין עמים שחיו תחת שלטון בריטי ועמים שחיו תחת שלטון צרפתי.

סעיף ב'

השפעת תהליך הדה קולוניזציה על יהודי ארצות האסלאם:

מאחר ויהודי ארצות האסלאם קשרו עצמם בשלטון הקולוניאלי, הרי שתהליך הדה קולוניזציה היה בעל השלכות על חייהם במספר היבטים:

- שינוי תרבותי: אחד הביטויים של הדה-קולוניזציה היה התרחקות של העם המקומי מהתרבות המערבית של מעצמות אירופאיות הקולוניאליסטיות. היהודים, שרבים מהם אימצו את התרבות האירופאית, מצאו עצמם עתה בסביבה תרבותית אחרת. התרבות הערבית השתלטה בהדרגה על הוויית החיים בארצות השונות (שפה, לבוש, מנהגים, אופי השלטון), ולא כל היהודים חשו בה בנוח.
- התגברות השנאה ליהודים: היהודים זוהו כתומכי המשטר הקולוניאלי ששיעבד את העמים המקומיים. התוצאה הייתה העמקת השנאה כלפיהם והתגברות הפעילות נגדם.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

השפעת הקמת מדינת ישראל על יהודי ארצות האסלאם:

הסכסוך הערבי-ישראלי בא"י השפיע על מצבם של יהודי ארצות האסלאם בהיבטים הבאים:

- **המעגל הראשון:** מדינות שהשתתפו ישירות במלחמה נגד ישראל (1947-1949) – מצרים, סוריה, לבנון ועיראק. במדינות אלה הייתה למלחמה השפעה ישירה וקשה על מצב היהודים. בולטת במיוחד מצרים, בה התערער לחלוטין בסיס הקיום של היהודים: כ-600 מתוכם נאסרו ורכוש רב הופקע. פרעות ביהודים הביאו שם להרוגים ופצועים רבים.
- **המעגל השני:** מדינות שלא נלחמו נגד ישראל (איראן, תורכיה, תימן, ומדינות צפון אפריקה). גם במעגל זה נתנה המלחמה את אותותיה, אך בעוצמה פחותה. בלוב לדוגמה, התחולל ביוני 1948 גל אלימות קשה נגד היהודים.
- **הפאן-ערביות ופעילותה של הליגה הערבית:** מדינות ערב הדגישו את אחדות העולם הערבי כנגד הישות הציונית, שנתפסה כזרוע של האימפריאליזם והקולוניאליזם המערבי.

מדינה מדגימה - עיראק:

כאשר עיראק קיבלה עצמאות בשנות השלושים (לאחר תהליך הדה-קולוניאליזם בה), החלה אפליה כנגד היהודים ומעמדם הורע. רבים מהם נושלו ופוטרו ממקומות עבודתם. היה זה בעקבות ייחוס היהודים לשלטון הקולוניאלי וכן מהתגברות הלאומיות העיראקית. בשנות ה-30 התגברה האנטישמיות בעיראק שהגיעה לשיאה בקיץ 1941, אז התחוללו פרעות קשות ביהודי בגדד המכונים "פרהוד" (תרגום מערבית: ביזה, שוד). בפרעות אלה נרצחו קרוב ל-180 יהודים והם עוררו בקרב הקהילה היהודית את הרצון להגר מעיראק.

לאחר פרוץ מלחמת העצמאות והקמת מדינת ישראל (1948), מתעורר שוב גל של פגיעות ביהודים, בבגדד ובמקומות נוספים. על רקע המלחמה בישראל החל השלטון להחמיר את יחסו ליהודים. המקרה החמור ביותר היה כאשר סוחר יהודי עשיר בשם שפיק עדס, הואשם ברכישת נשק עבור הציונים בא"י. הוא נידון למוות והוצא להורג בפני המון גדול שבא לחזות בתלייתו. כישלונות הצבא העיראקי במלחמת העצמאות גרמו שעוד ועוד יהודים הועמדו למשפט ונאסרו לתקופות מאסר שונות. לאור מצב היהודים, הוחלט במדינת ישראל חיי יהודי עיראק בסכנה קיומית ויש להעלותם באופן מידי לארץ וכך יצא לפועל "מבצע עזרא ונחמיה".

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

שאלה 12- עלייה וקליטה בשנות החמישים ושישים של המאה ה-20

סעיף א'

העולים בשנות ה-50 וה-60 הגיעו מאירופה ומאמצות האיסלאם (המזרחית ואפריקה).

הסיבות לעלייה מאירופה:

1. מדינת ישראל נתפסה כבית וכתחליף להרס ולחורבן שהביאה המלחמה: אירועי השואה הפכו את אירופה לבית הקברות של משפחות הניצולים. אירופה כבר לא נראתה להם כמקום בו יוכלו להקים משפחה ובית.
2. המשך תסיסה אנטישמית באירופה: המשך הפגיעה הפיזית ביהודים שחזרו לבתיהם, הבהירו לרבים כי האנטישמיות היא עדיין תופעה רווחת, ולכן עליהם לבסס את חייהם בארץ ישראל כמקום מקלט (גם אחרי מלחמת העולם השנייה, יהודים רבים נרצחו על רקע אנטישמי, בעיקר בפולין).
3. התסיסה נגד השלטון הסובייטי במדינות הגוש המזרחי: עם סיום המלחמה, השליטו הסובייטים משטר קומוניסטי בכל מדינה שאותה "שיחררו" מהכיבוש הנאצי. אזרחי המדינות שנשלטו על ידי בריה"מ, נאבקו וניסו להשיג עצמאות. תסיסה זו, ערערה את ביטחונם האישי של היהודים בארצות אלה ודחפה אותם לעלות לארץ-ישראל (הבעיה הייתה שהשלטון הסובייטי לא איפשר את עזיבת היהודים).

הסיבות לעלייה מאמצות האיסלאם:

1. הקמת מדינת ישראל: יהודים רבים בארצות אילו ראו בהקמת המדינה אות לביאת המשיח. יחד עם זאת, הקמת המדינה הביאה להתגברות מעשי פגיעה פיזית ביהודים מצד הערבים. לאחר מלחמת העצמאות נהרגו עשרות יהודים ומאות נפצעו בהתפרצויות אלימות במרוקו, בלוב ובמצרים. התפרצויות אלה ערערו את ביטחונם האישי של היהודים ודרבנו את עלייתם.
2. חיזוק הפעילות הציונית: שליחים ציוניים נשלחו לקהילות היהודיות בכדי לשכנע אותם לעלות ארצה.
3. השפעות הדה קולוניזציה:
 - ארצות האסלאם הפכו למדינות ריבוניות לאחר תקופת השלטון הקולוניאלי של צרפת ובריטניה. תהליך יציאת מדינות אלה לעצמאות, לווה בחיזוק מגמות ערביות ואסלאמיות. המגמות הערביות הופנו כלפי אויב משותף: נוכחותה של המדינה הציונית במזרח התיכון הערבי. מגמות אלה ערערו את עתידם וביטחונם של היהודים.
 - התערערות מעמדם של היהודים בשל תהליך הדה-קולוניזציה: בזמן השלטון הקולוניאלי של מעצמות אירופה, היה מעמד של חלק גדול מהיהודים גבוה ביחס לאוכלוסייה המוסלמית. כיוון שהיהודים היו ביחסים טובים עם השלטון הזר, רבים קישרו בין היהודים לקולוניאליזם. היהודים שהשתלבו במערכות הממשל התרחקו מאורח החיים של החברה המוסלמית ונחשבו לנטע זר. ליהודים לא היה עוד מקום במערכת השלטונית החדשה, וכך התערער מצבם הכלכלי והביטחוני.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

סעיף ב'

תפיסת "כור ההיתוך" היא תפיסה שהנהיגו מנהיגי המדינה בנוגע לקליטת העולים בשנים אלו. בבסיס התפיסה עמדה המטרה לשלב באופן מוחלט את המהגרים החדשים בחברה הישראלית, גם במחיר מחיקת זהותם התרבותית הקודמת. על פי תפיסת כוך ההיתוך, יש לבנות בארץ תרבות ישראלית חדשה ולכן על העולים לוותר על תרבותם ואורח חייהם הקודמים. בן גוריון שאף שהעולים לא יאופיינו כ"עיראקים", "פולנים" וכו', אלא כ"ישראלים". בן-גוריון חשש כי חברה שתיבנה מקבוצות מרובות ומגוונות כל-כך, לא תצליח להישאר מאוחדת.

מדיניות כור ההיתוך התבטאה בדרכים רבות:

קליטת בני נוער עולים בקיבוצים (שהיו מעוז התרבות "הישראלית"),

עיברות השמות – הפיכת שמות לועזיים/זרים, לשמות עבריים.

כפיית התנהגות "צברית" במעברות.

חקיקה בתחום החינוך: הנחלת הלשון העברית, חוק לימוד חובה וחוק חינוך ממלכתי.

מהומות ואדי סאליב בהקשר לתפיסת כור ההיתוך:

על הנבחן להציג את אירועי ואדי סאליב.

קיימים פגמים רבים בשיטת כור ההיתוך. השאיפה של החברה והממסד במדינת ישראל לייצר דמות ישראלי חדש - "הצבר", פגעה קשות במסורת ובאורח החיים של העולים, במיוחד של אלו מארצות האסלאם.

מהומות ואדי סאליב חשפו לראשונה את המרירות והתסכול שהצטברו בקרב עולי ארצות האיסלאם נגד החברה והממסד במדינת ישראל. בפעם הראשונה, פורסמו הקשיים והמחדלים בתהליכי הקליטה של יהודים אלו.

רבים הבינו כי המהומות נבעו ממצוקה חברתית-עדתית קשה, ומתחושות קיפוח ואפליה קשות וכי פתרון הבעיות מחייב שינוי של סדר העדיפויות של החברה בישראל.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

